

Niet aanvalsvrij..... en nu?

3^e lijns behandeling

Janine Ophorst van Eck, VS epilepsiechirurgie UMC Utrecht

Miel Linders, VS kinderneurologie RadboudUMC Nijmegen

Netwerk Epilepsie Zorg **n&r**

Inhoud

Anti epileptica
Ketogeen dieet
Epilepsiechirurgie
Nervus vagus stimulatie

Sanne

7 maanden oud

Redelijk normale ontwikkeling,
linkerhandje gebruikt ze
minder, nu kan ze ineens
niet meer omrollen en
maakt ze minder contact en
presenteerde zich met enkele
weken geleden met deze
verschijnselen ....

Kahoot QUIZZZ

1

<https://create.kahoot.it/details/epilepsie-behandel-mogelijkheden/1d96d6e4-7b84-4c11-9d32-5dbae32d177d>

<https://play.kahoot.it/#/getready?quizId=1d96d6e4-7b84-4c11-9d32-5dbae32d177d>

Wat is dit?? Quizvraag1

- 1. Buikkrampen??
- 2. Reflux??
- 3. Salaamkrampen??
- 4. Myoclonieen??

Oorzaak aanvallen bij Sanne

- Intracerebrale bloeding
- Rechter hemisfeer

Hoe wordt behandeld??

Behandeling

- Corticosteroiden (Prednison, ACTH)
en /of
- Vigabatrine (Sabril)
en /of
- Andere anti epileptica

Anti epileptica

Keuze criteria welk AED?

- Type aanvallen / epilepsie / karakter kind
- Gemak van gebruik:
  - Aantal doseringen/dag
  - Tablet, drank, korrels
- Bijwerkingen
- Orgaanfunctiestoornissen die de klaring van het middel beïnvloeden (lever, nieren)
- Specifieke pat.groepen (vrouwen, zuigelingen)
- Interacties met middelen die patiënt reeds gebruikt

Werkzaamheid AED

Eerste AED 60 % aanvalsvrij

Tweede neemt werkzaamheid sterk af tot ong. 30 %

Derde, vierde of vijfde AED 5 %

20% -30% therapie resistent (refractaire epilepsie)

Anti Epileptica Oud

- Phenobarbital (Luminal) 1912
- Phenytoïne (Diphantoïne) 1939
- Sulthiame (Ospolot) 1950
- Primidone (Mysoline) 1952
- Ethosuximide (Ethymal) 1960
- Carbamazepine (Tegretol) 1964
- Valproaat (Depakine) 1967
- Oxcarbazepine (Trileptal) 1970

Anti Epileptica Nieuw

- Vigabatrin (Sabril) 1989
- Lamotrigine (Lamictal) 1995
- Felbamaat (Taloxa) 1998
- Topiramaat (Topamax) 1999
- Gabapentine (Neurontin) 1999
- Levetiracetam (Keppra) 2000
- Stiripentol (Diacomit) 2001
- Zonisamide (Zonegran) 2002
- Pregabaline (Lyrica) 2004
- Lacosamide (Vimpat) 2009
- Retigabine (Trobalt) 2011
- Perampanel (Fycompa) 2014

Bijwerkingen

- Alle AED kunnen bijwerkingen geven in meer of mindere mate

- **Intoxicatie:** *te hoge bloedspiegels*

- **Overgevoeligheid:** *rash (LTG, CBZ)*

- **Na chronisch gebruik:** *o.a. tandvleeszwelling, nystagmus, (PHT) irreversibel gezichtsvelduitval (VGB), ovariumcysten (VPA)*

- **Teratogeen:** *ongewenste effecten op ongeboren kind, mn oudere middelen. SB (VPA 10x verhoogd, CBZ), schizis, hartafwijkingen. Microcephalie, verstand handicap (PHT)*

Interacties

- Anti-epileptica onderling
-
- Orale anticonceptiva (o.a. carbamazepine, lamotrigine)
- Antidepressiva
- Overig: St. Janskruid, grapefruitsap, alcohol

Behandelmogelijkheden ???

Vraag 2

- 1 Nog een ander anti epilepticum bijstarten ????
- 2 Ketogeen dieet ???
- 3 Nervus vagus stimulator ???
- 4 Epilepsie chirurgie ???

Ketogeen dieet

Typen KD

- **Klassiek**

- Ideaal bij sonde/peg

- **MCT** (liquigen = vetdrankje)

- voeding afwegen

- **MAD** (gemodificeerd Atkins)

- vrijwel geen koolhydraten (10-30 g per dag)

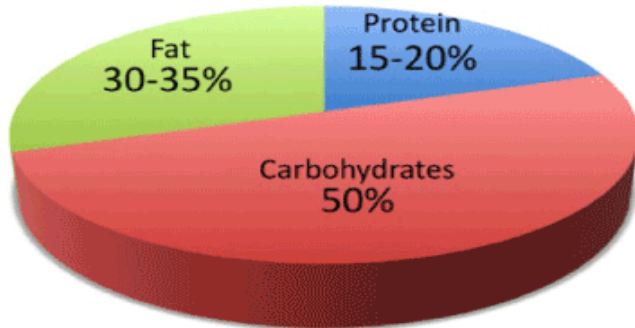
- **LGID**

- “snelle” suikers beperken

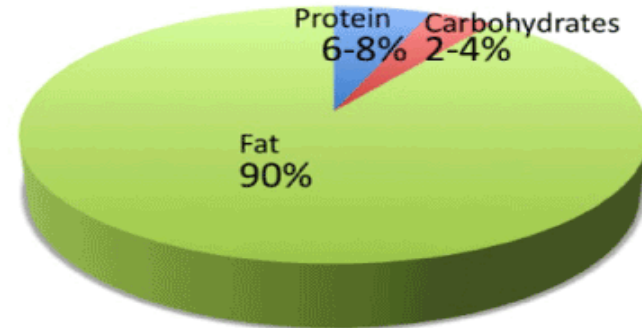

KD

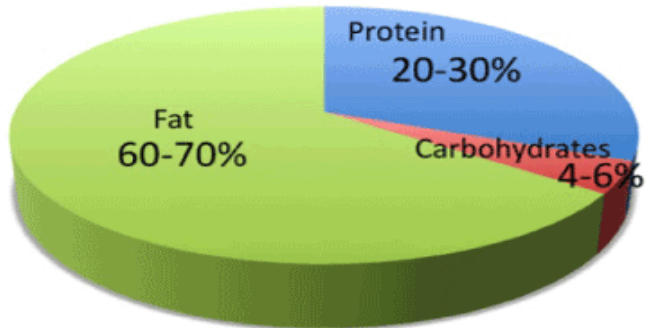
Regular Diet

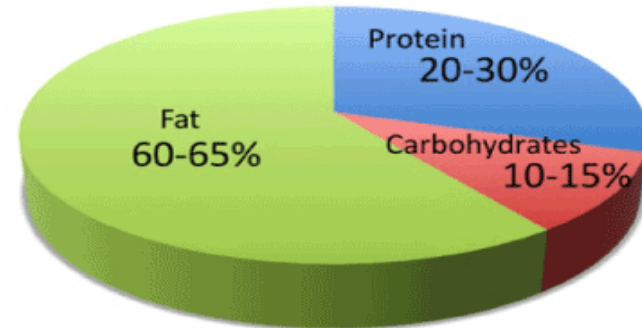
Classical KD

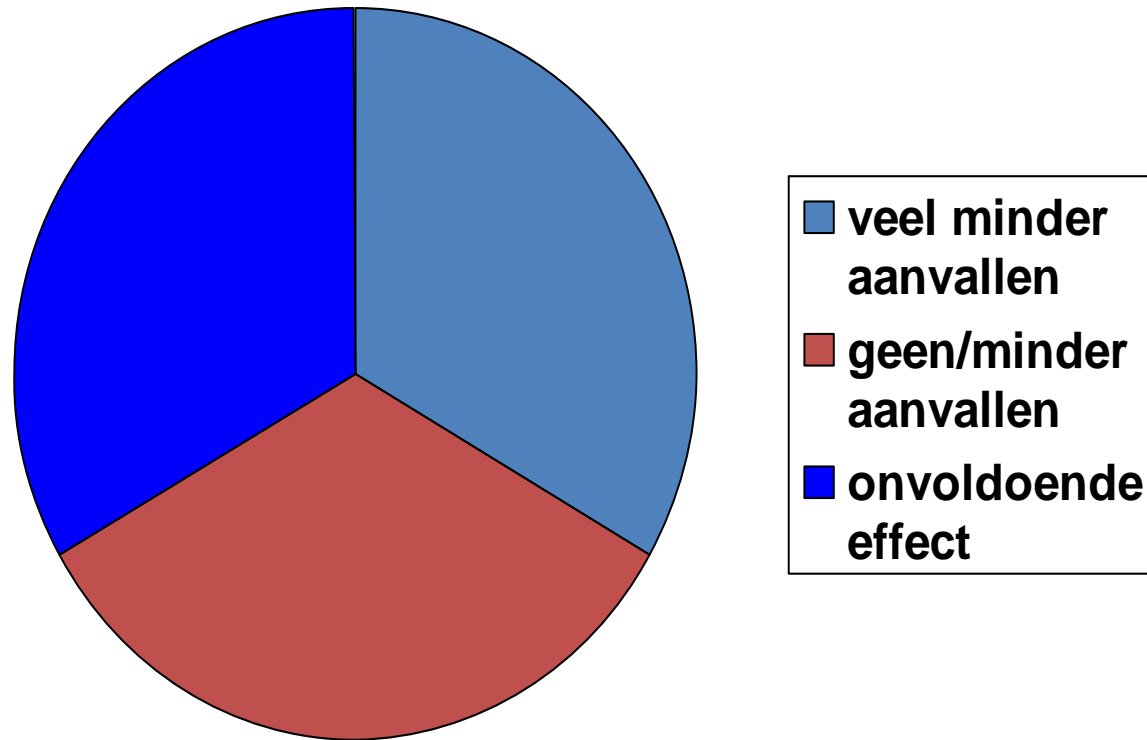
MAD

LGIT

Effectiviteit KD

Bijwerkingen korte termijn

- **Honger**
- **Weinig energie, futloos**
- **Te laag bloedglucose**
- **Braken**
- **Obstipatie/ Diarree**

Bijwerkingen lange termijn

- Nierstenen
- Hartritme stoornissen
- Vertraagde groei
- Verhoogd cholesterol
- Osteoporose

Instellen

Instellen

- Klassiek dieet: klinische opname
- MAD-LGID poli- klinisch
- Thuis bloed controles
- HA - KA - Apotheek inlichten
- Medicatie aanpassen

Vervolgen en fine tunen

- Elk kind heeft eigen dieet!!!
- Korte lijnen met ouders
- Ketopoli
- Telefonisch
- 2 jaar of meer en dan afbouwen.

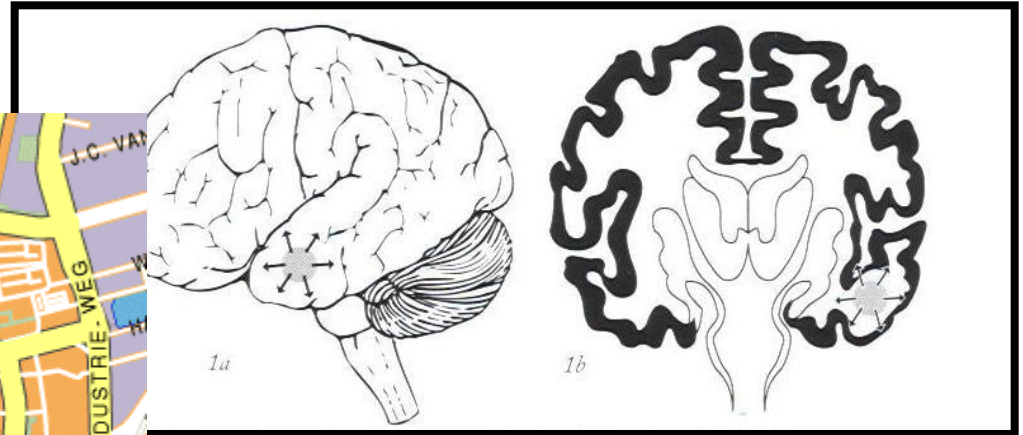
Website ketogeen dieet

- www.ketogeenmenu.nl

Epilepsiechirurgie

plaatsbepaling van de
epileptische bron

Wat is epilepsiechirurgie?

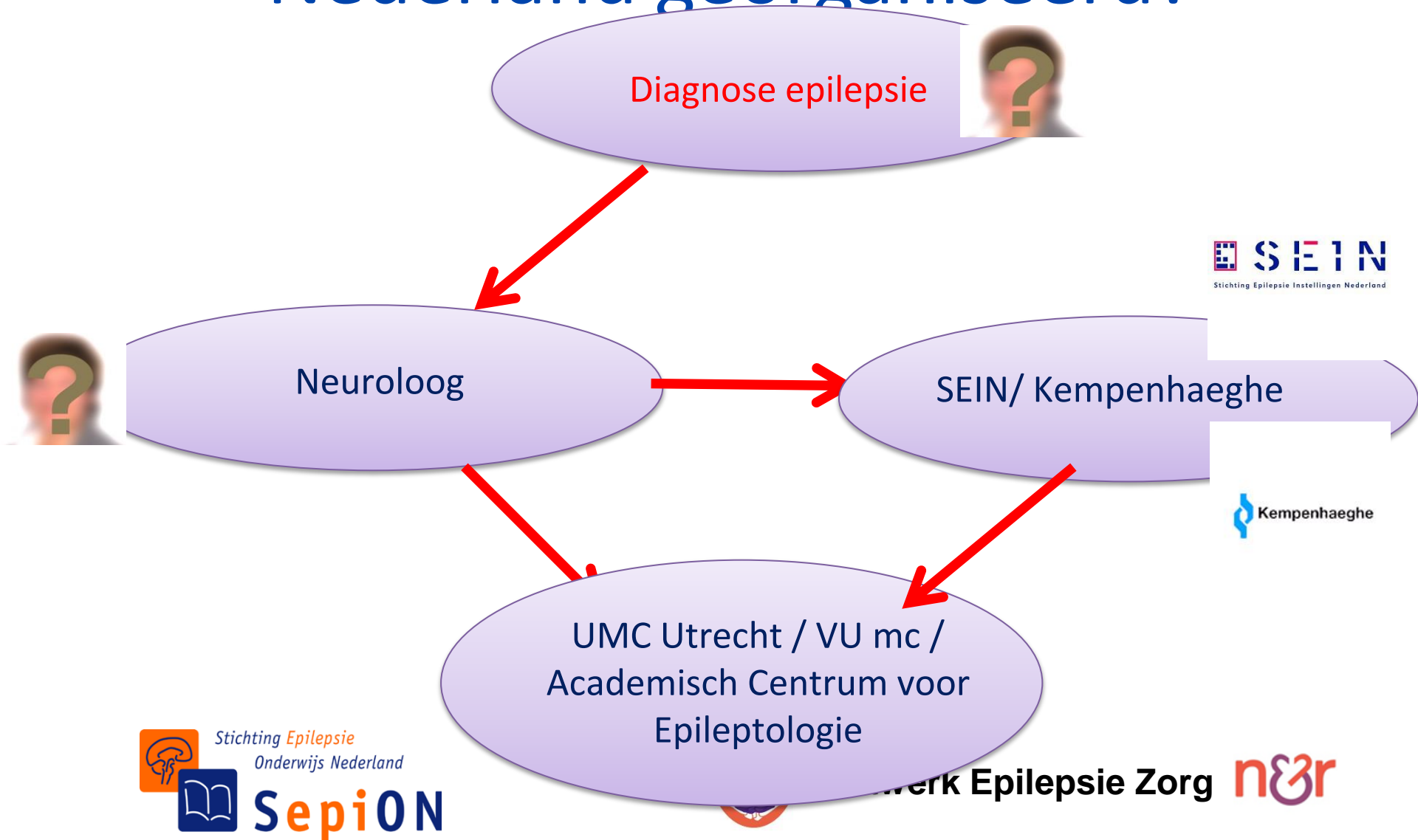
We spreken van **epilepsiechirurgie** als de neurochirurg een hersenoperatie doet met als voornaamste doel: **epileptische aanvallen te stoppen of te verbeteren.**

Indicaties voor operatie

- Epilepsie is therapie resistent
- Hoge lijdensdruk en/of veel aanvallen
- Lokalisatie gebonden: slechts één 'focus'
- Focus niet in functioneel belangrijk hersengebied (?)

Hoe is epilepsiechirurgie in Nederland georganiseerd?

Landelijke werkgroep Epilepsiechirurgie LWEC en lokale bespreking

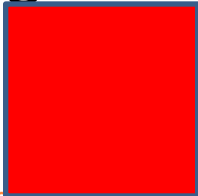
- LWEC 1x per maand in het UMCU
  - Klinische neurofysiologen SEIN/Kempenhaeghe/UMCU
  - (kinder)neurologen SEIN/Kempenhaeghe/UMCU
  - Verpleegkundige specialist UMCU
  - Neurochirurgen UMCU
  - Neuroradioloog
  - Neuropsycholoog WKZ/AZU
  - Secretaresse LWEC
-
- Lokale bespreking 1x per maand met lokale disciplines (UMC Utrecht / VU mc / Academisch Centrum voor Epileptologie)

Terug naar patiëntje E

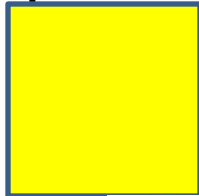
♀ 10 mnd

- Presenteerde zich met 2 wkn al met een epileptische encefalopathie
- Behandeling met prednison, vigabatrine en levetiracetam.
  - Geen verbetering op het EEG.. Klinisch wel
- Wat is de volgende stap in de behandeling?

ketogeendieet

operatie

AED

Het chirurgietraject (kan lang zijn)

Samenwerkingsverband tussen een epilepsiecentrum en academisch ziekenhuis: werkgroepen epilepsiechirurgie

- fase 1: préchirurgische onderzoeken (EEG/MRI/NPO)
- fase 2: préchirurgische onderzoeken
- fase 3: invasieve onderzoeken/registratie
- fase 4: operatie

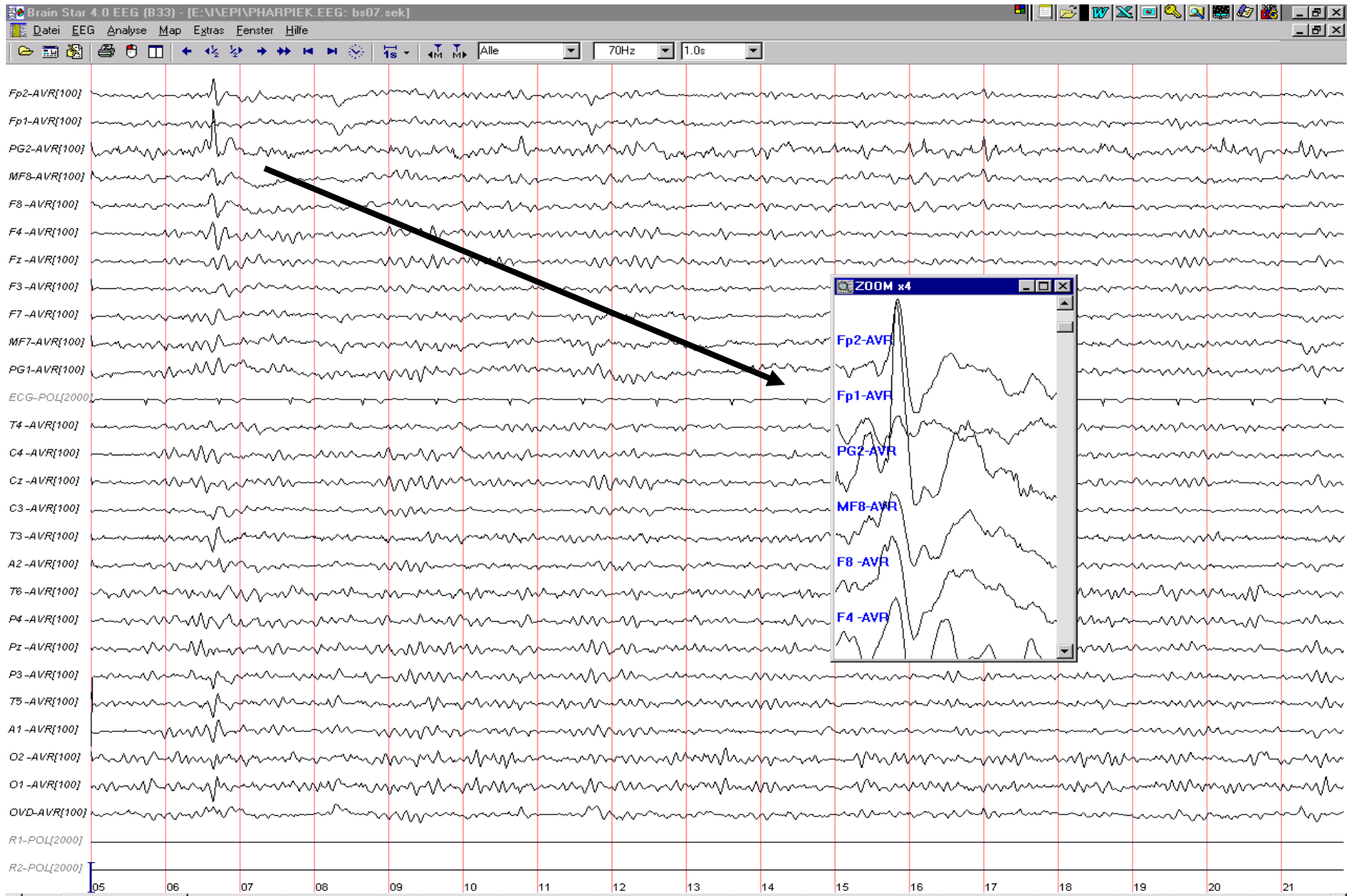
fase I

Hoe zien de hersenen er uit?

fase I

fase I

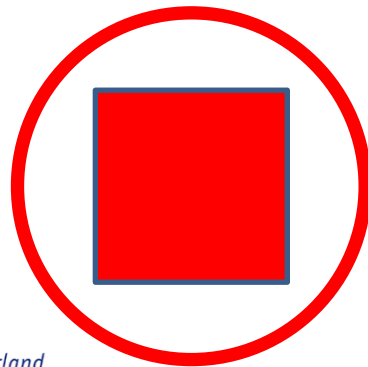
- Neuropsychologisch onderzoek (NPO)
- Algemeen functioneren van de hersenen

Uitslagen onderzoeken fase 1

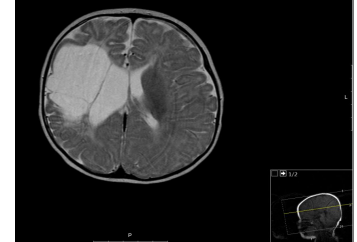
Patiëntje E

- MRI: Uitgebreide aanlegstoornis rechter hemisfeer
- Focale epilepsie?
EEG: hemisferale epileptische encephalopathie R
geen aanwijzingen voor betrokkenheid van de L hemisfeer
- Meer uitzoeken?

nee

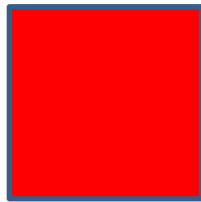
ja

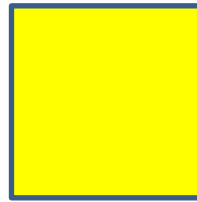
Epilepsiechirurgie bij kinderen...

Is de indicatie en het verloop van de fases bij kinderen anders?

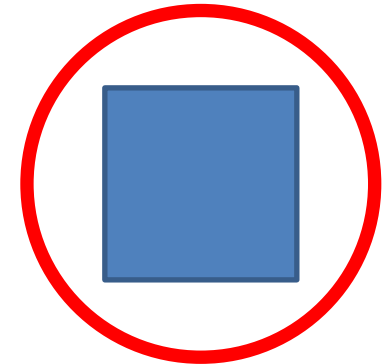
nee

wat ik niet

ja

Indicaties voor operatie; anders bij kinderen???

- Epilepsie is farmacoresistent
  - wordt niet altijd gewacht op effect medicatie**
- Hoge lijdensdruk, veel aanvallen, of...
  - Stagnatie in ontwikkeling van kind**
- Lokalisatie gebonden: slechts een 'focus'
- Focus niet in functioneel belangrijk hersengebied (?)

Puzzel die moet passen

Ander voorbeeld jongen A, 16 jaar

- aanvallen sinds 10^e
- 5 anti-epileptica geprobeerd
- 2-3 aanvallen per week; recidiverende aanvallen met name in de nacht, met motorische onrust, met een focaal begin

Jongen A, 16 jaar

- Medicatie onvoldoende effect?

JA

- Focale epilepsie?

UITZOEKEN

- Lijdensdruk?

JA?

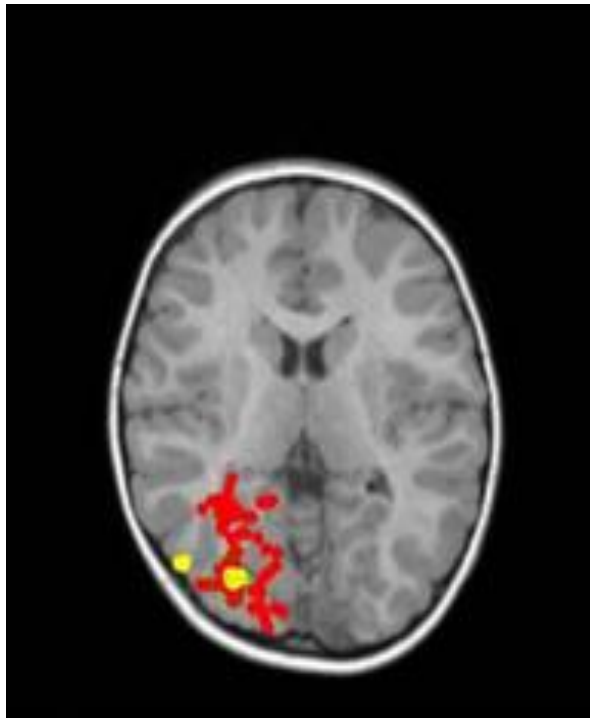

Lijdensdruk

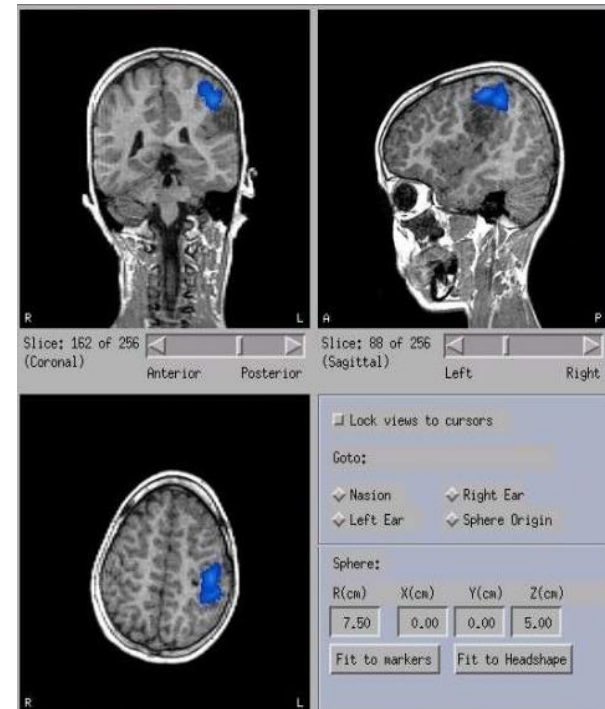
- Is persoonlijk ...
- aan de arts?
- aan de patiënt/ouders?
- 2-3 aanvallen per week;
- redt eindexamenklas niet ;
- Toekomst? Rijbewijs... beroepskeuze...

Fase 2: Aanvullend onderzoek

Epileptogene zone

Functioneel gebied

Uitslagen onderzoeken fase 2

Jongen A

Aanvullend onderzoek over epileptogene zone:

-FDG- PET:

toont minder activiteit rechts temporaal

-SPECT :

toont een hypoperfusie in de rechter temporaal kwab.

-MEG:

wijst dus op een lateralisatie rechts en lokalisatie temporobasaal.

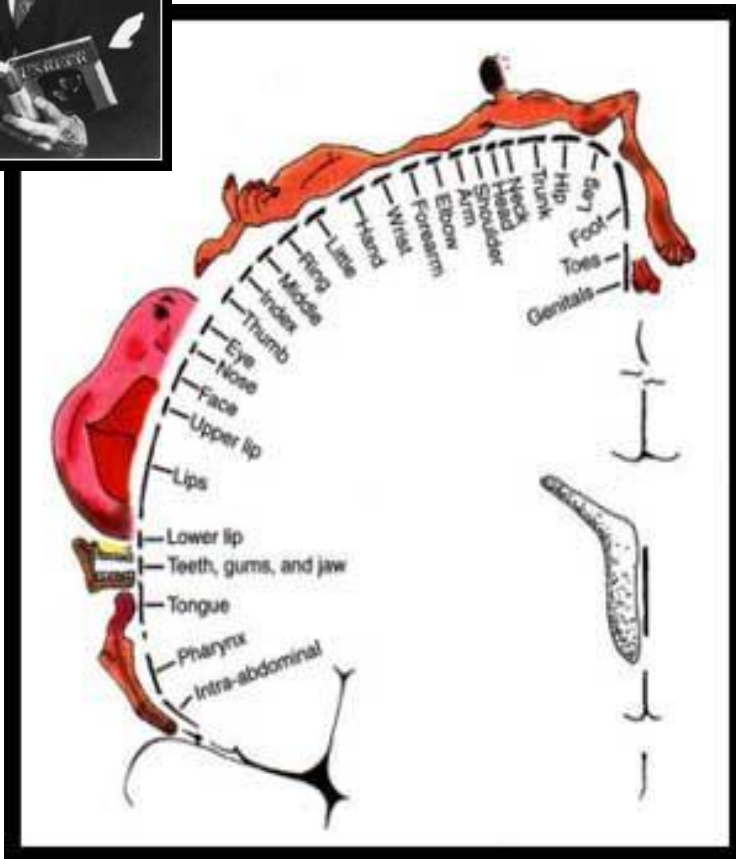
Vervolg 1 ; Jongen A, 16 jaar

- MRI:
Geen afwijkingen
- Focale epilepsie?
JA, rechter temporaal kwab.
- Lijdensdruk?
JA
- Informatie nodig over functionele gebieden?
JA, over taal

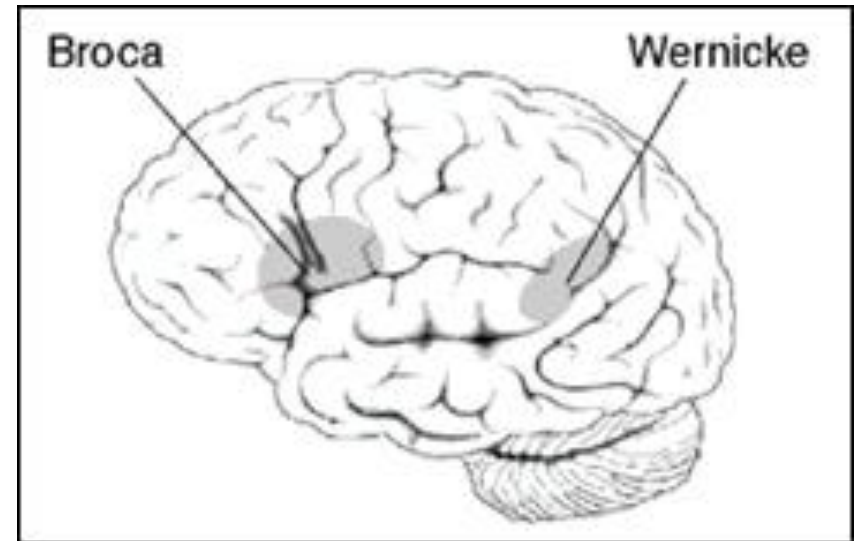
Informatie over functionele gebieden

- Wilder Penfield (1891 – 1976)
- lokalisatie motoriek

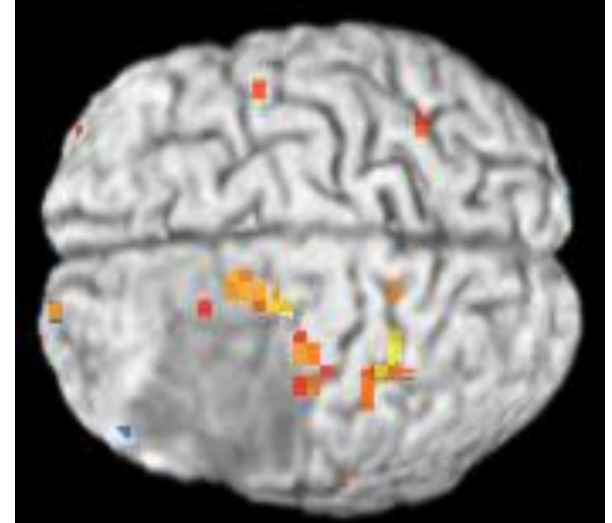

- Broca is het motorisch spraakcentrum.
- Wernicke is het taalbegrip centrum

Informatie over functionele gebieden

- fMRI (functionele MRI)
- DTI (Diffusion Tensor Imaging)
- SSEP (Somato Sensory Evoked Potential).
- TMS (transcraniële magnetische stimulatie)
- NPO (neuropsychologisch onderzoek)
- Wada test
- Gridimplantatie

Vervolg 2 ; Jongen A, 16 jaar

Anamnese:

-Rechts of linkshandig

Rechtshandig

-Afasie na een aanval?

NEE

Aanvullend onderzoek over functionele gebieden:

fMRI:

Taal Links

samenvattend; Jongen A, 16 jaar

- MRI:

Geen afwijkingen

- Focale epilepsie?

JA, rechter temporaal kwab.

- Lijdensdruk?

JA

- Informatie nodig over functionele gebieden?

JA, over taal> zit Links

Besluit:

Opereren> standaard resectie rechts

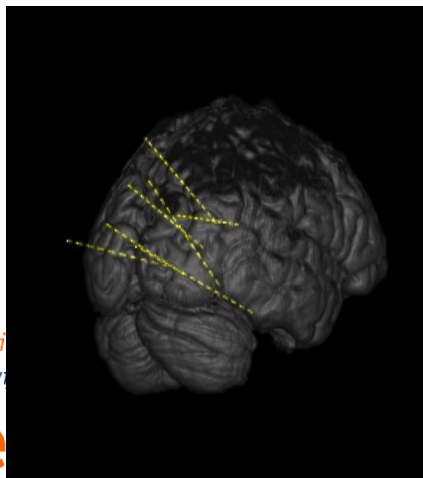
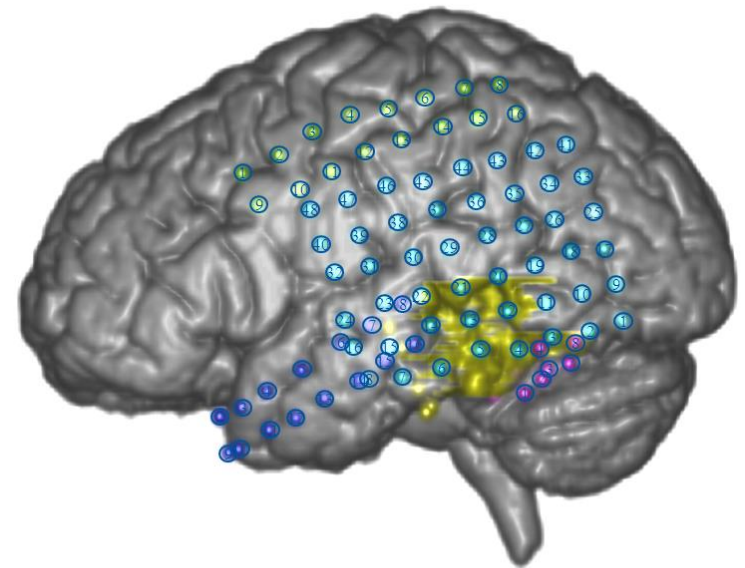

Fase 3 Intracraniele registratie

Soms kom je er met aanvullend onderzoek nog niet alles te weten over de Epileptogene zone en/of Functioneel gebied:

Gridimplantatie

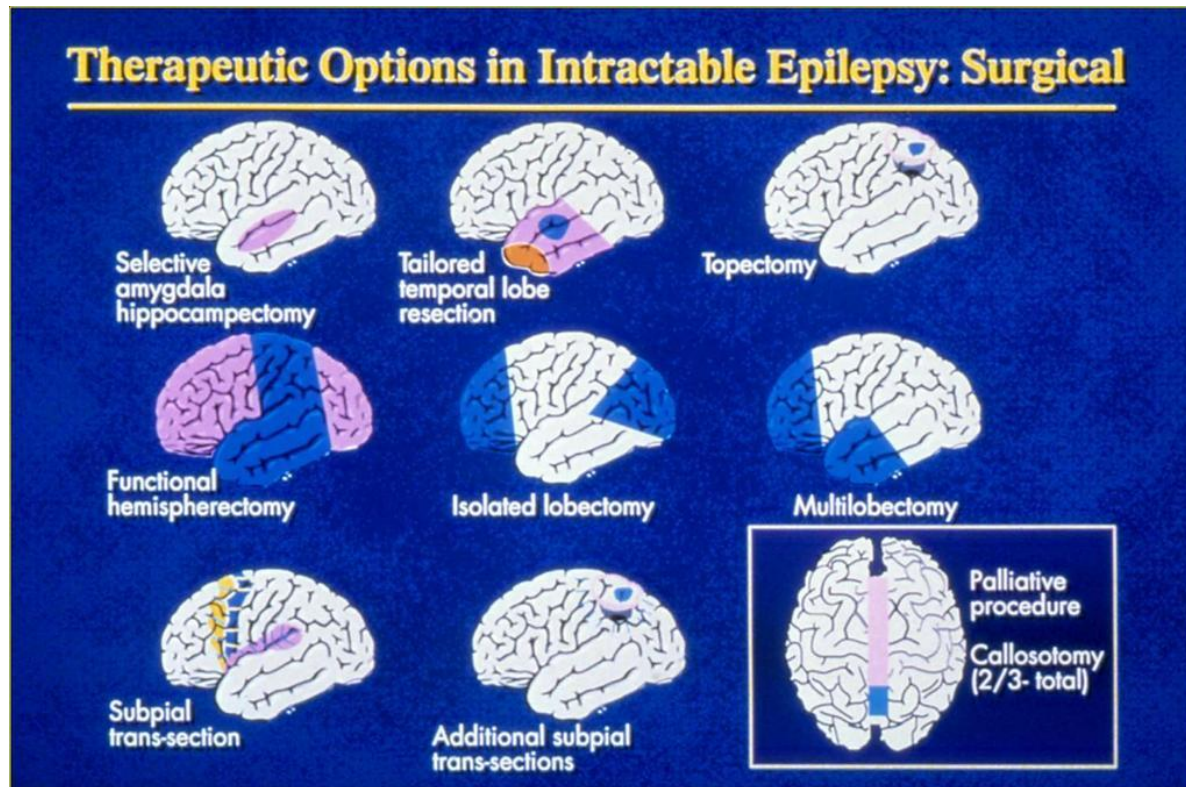
Diepte elektroden implantatie

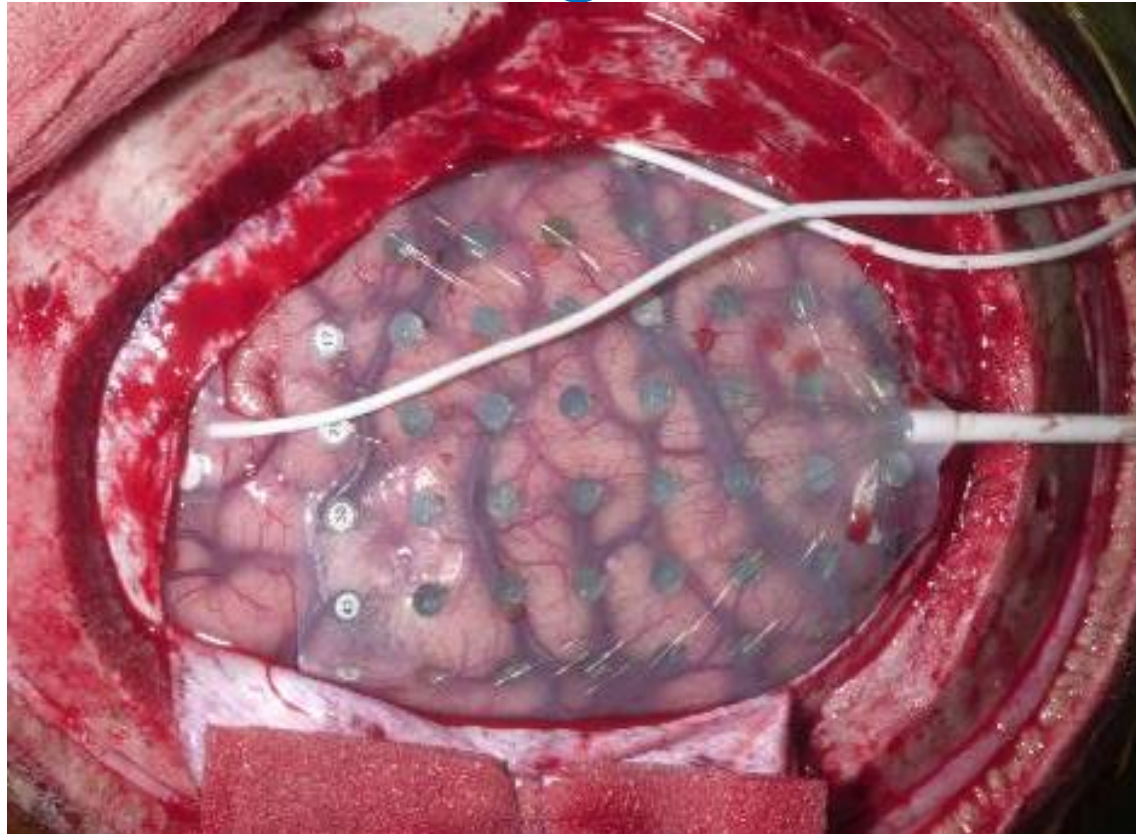
Netwerk Epilepsie Zorg **n&v**

Fase 4 operatie

- Lesionectomy
- Disconnectie
- Hemisferectomie
- Callosotomie

Fase 4: Opereren met peroperatieve corticografie

tijdens operatie afgrenzen van
hersenfuncties

=

“wakker” opereren

=

Penfieldprocedure

Resultaten

- 70% aanvalsvrij
- 18 % minder en /of minder heftig
- 5% geen resultaat

Netwerk Epilepsie Zorg **n&r**

Het chirurgietraject = lang

- De meeste tijd zit in de onderzoeken.
- De wachttijd voor een operatie meestal niet langer dan 3 maanden.
- Opnameduur rondom de operatie ca 7 dgn

Leven na epilepsiechirurgie

- Revalidatie thuis vaak 4-6 wkn, door:
- Lichamelijk herstel
- Psychisch herstel en verwerking
- Vermoeidheid
- Stemningswisselingen
- Leven zonder epilepsie

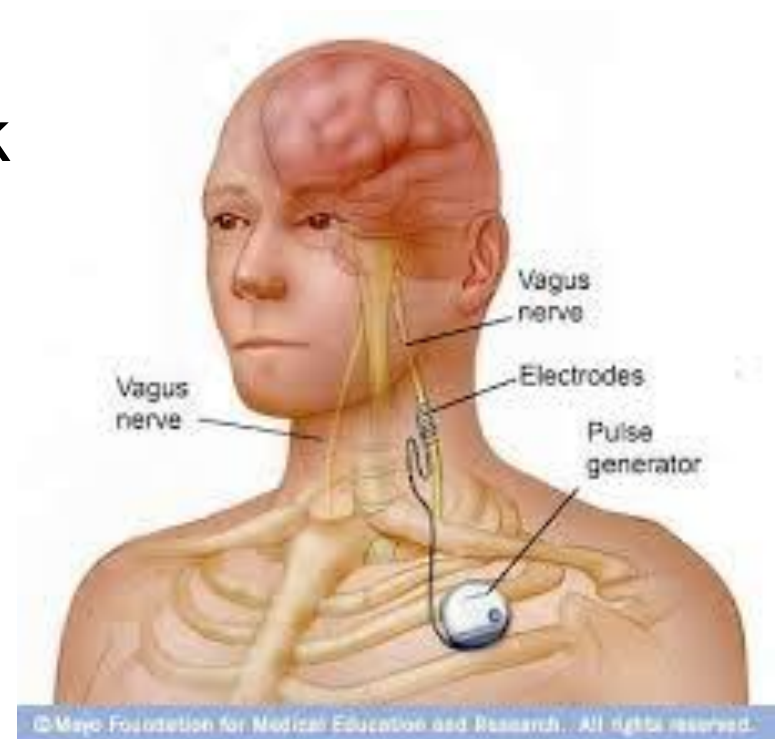

Nervus Vagus Stimulatie

- 700 pat. in Nederland, 60.000 ww (bron EVN)
- Soort pace maker, die N. Vagus stimuleert
- Nadeel: geen MRI mogelijk

Opname en instellen

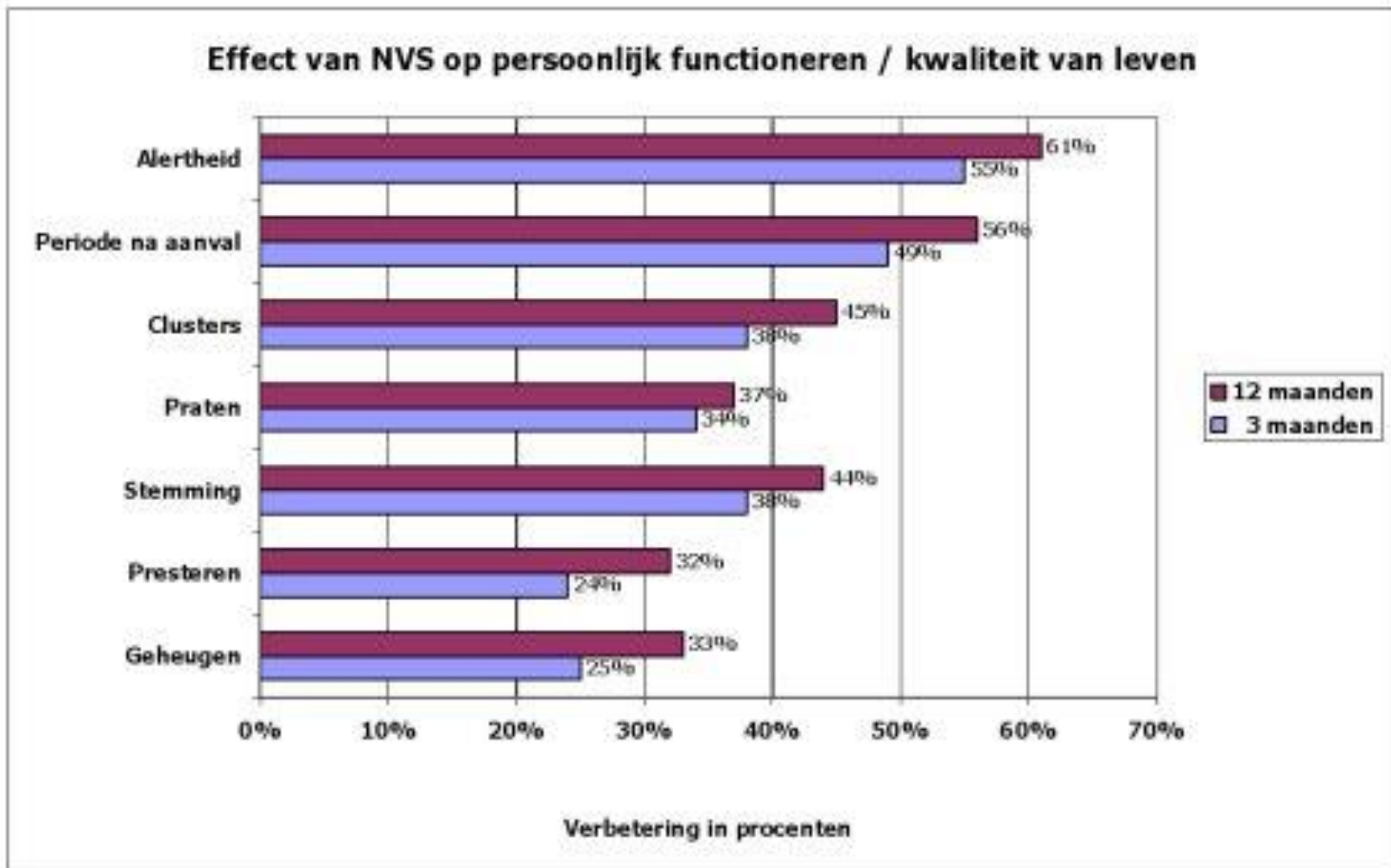
- Dagopname om te implanteren
- Start: 10-14 dagen na implantatie
- Ophogen: iedere 2-4 weken, op geleide van resultaat en bijwerkingen
- Verschillende instellingen mogelijk
- Instelperiode $\pm$ 1 jaar (10-12 consulten)

Effectiviteit

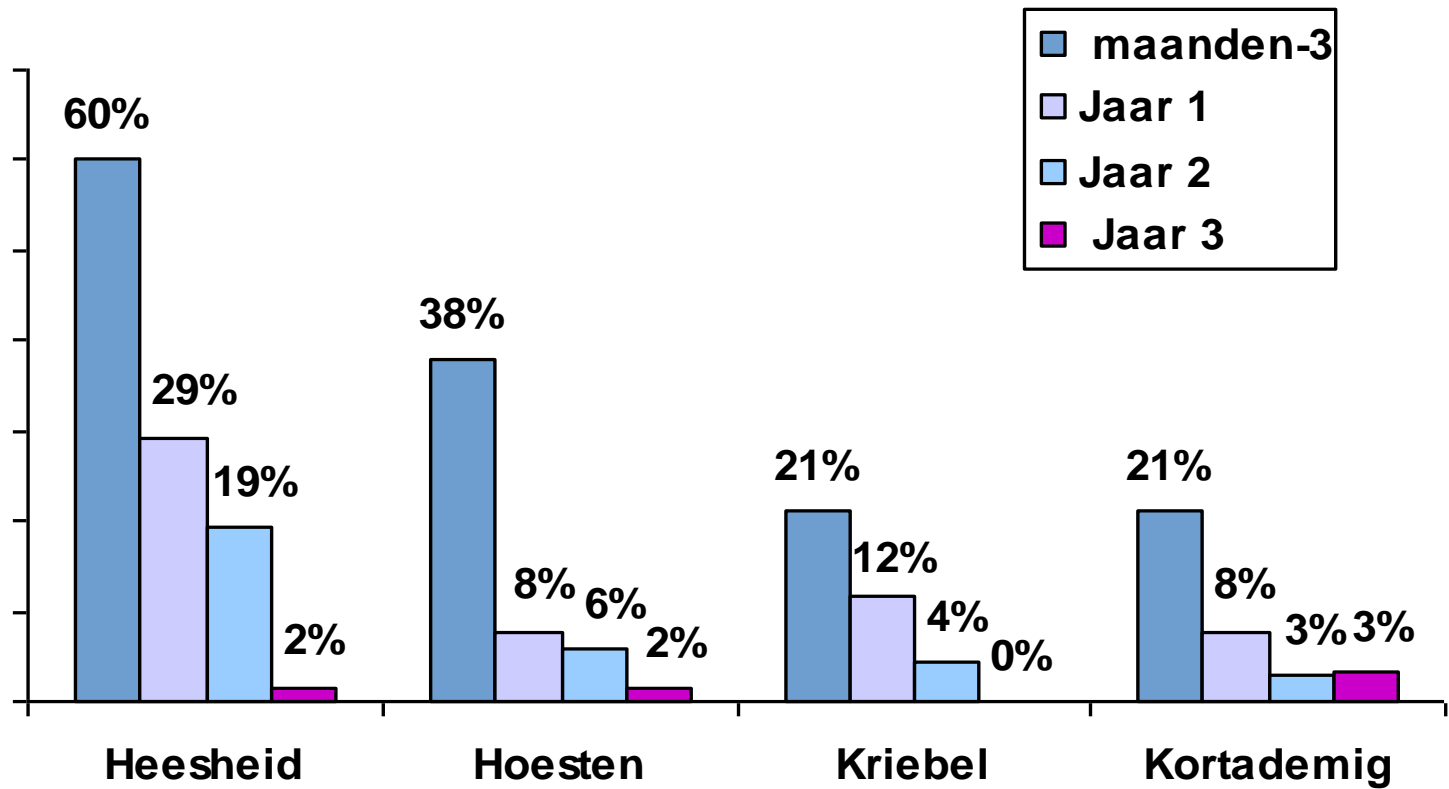
- Ruim 1/3 bereikt een aanvalsreductie van > 50%
- 1/3 ervaart een aanvalsreductie tussen de 25%-50%
- 1/3 ervaart geen verbetering van de aanvalsreductie

K. Vonck et al. 1999

Effect op persoonlijk functioneren

Bijwerkingen

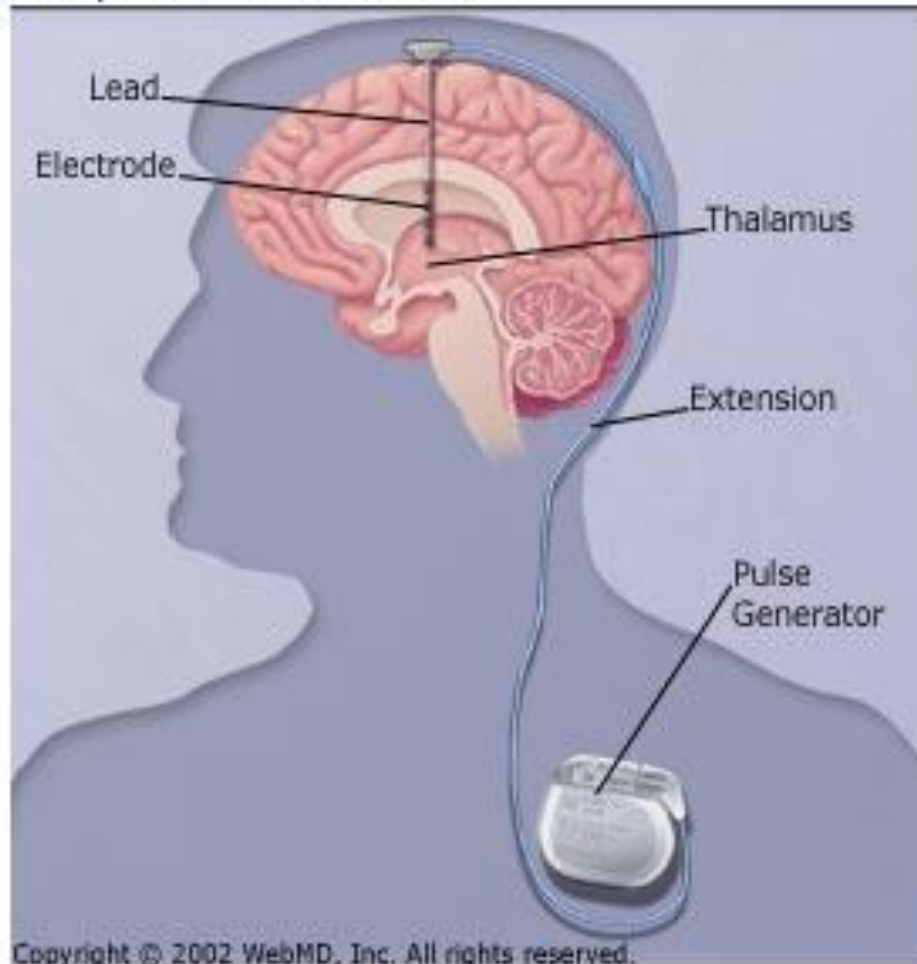
Deep Brain Stimulation

Diepe hersenstimulatie

Deep Brain Stimulation

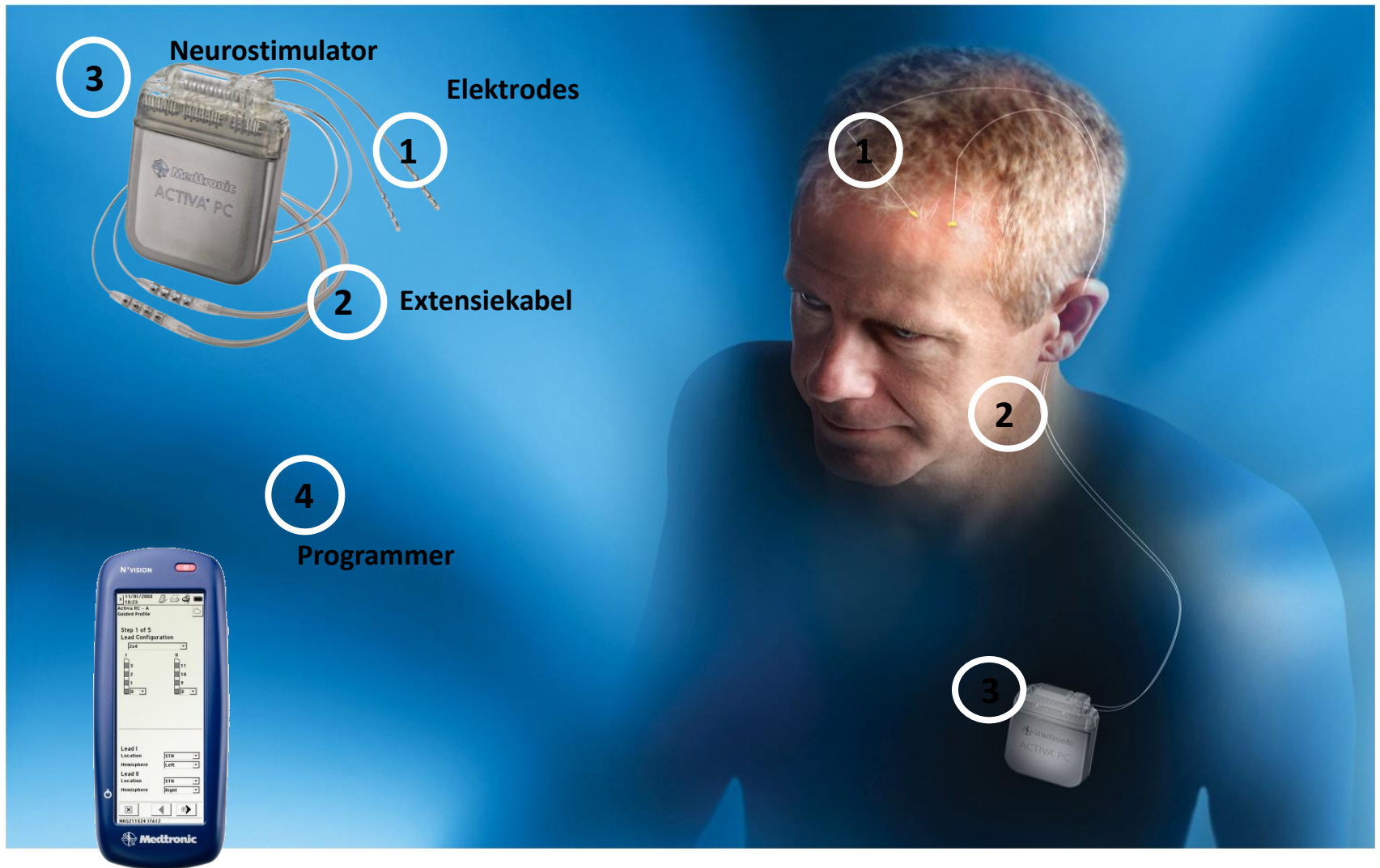
Bij DBS voor epilepsie wordt de anterior nucleus in de thalamus gestimuleerd

Thalamus: doorgeven signalen, sturen bewegingen en emoties

Partiële epilepsie

Sinds 2011 beperkt toegepast

Diepe hersenstimulatie

Resultaten DBS

- Vergelijkbaar met NVS
- Bijwerkingen:
  - Stemmingsproblemen
  - Geheugenproblemen

Met dank voor de aandacht!

Werkingsmechanisme

Figuur 2. Werking ketogeen dieet

